

TOMASZ WAŻNY

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Sztuk Pięknych
Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa
i

University of Arizona
Laboratory of Tree-Ring Research
and
Center for Mediterranean Archaeology and the Environment

Studia Lednickie XVII (2018)

Analiza dendrochronologiczna drewna wiatraka z Gryżyny

Lokalizacja

Przedmiotem badań był zabytkowy wiatrak pochodzący z Gryżyny koło Kościana w woj. wielkopolskim i przeniesiony do Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy — w przestrzeń tzw. Małego Skansenu, w pobliże przeprawy na Ostrów Lednicki. Według inskrypcji zachowanej na mącznicy dolna — oryginalna (kondygnacja I i II) — część wiatraka pochodzi z 1585 roku, natomiast część górna (kondygnacja III), według wyciętej na sztodze daty — z roku 1792¹. Celem badań dendrochronologicznych było zweryfikowanie tej informacji i odtworzenie historii obiektu. Gdyby potwierdziła się starsza data, byłby to najstarszy zachowany wiatrak w Polsce.

Metodyka

Badania zostały wykonane na próbkach drewna pobranych z wytypowanych elementów konstrukcyjnych przy pomocy specjalistycznych wiertel do suchego drewna. Próbki mające postać cylindrycznych wywierć zostały poddane wstępnej obróbce laboratoryjnej. Wyznaczono i przygotowano powierzchnie pomiarowe, a następnie na aparacie pomiarowym typu LINTAB pomierzono szerokości przyrostów rocznych drewna. Dokładność pomiaru wynosiła 0,01 mm. Synchronizację sekwencji przyrostowych i porównanie ich z chronologiami wzorcowymi przeprowadzono przy pomocy programów TSAPWin [RINN 2005–2017] oraz Dendro for Windows [TYERS 2004]. Szczegółowe wyniki analizy przedstawiono w tabeli oraz na diagramie (ryc. 1).

¹ Szerokie omówienie badań dendrochronologicznych tego obiektu patrz A.M. Wyrwa w niniejszym tomie.

Rezultaty

Badania zostały wykonane na czterech próbkach drewna pobranych z kondygnacji I (nr 1–3) oraz z II kondygnacji obiektu (nr 4):

- 1 — sztember (wał);
- 2 — zastrzał zachodni, krawędź NW;
- 3 — zastrzał wschodni, krawędź SW;
- 4 — górna kondygnacja, mącznica, płaszczyna N.

Trzy elementy zostały wydatowane na podstawie standardów dendrochronologicznych dębu i sosny.

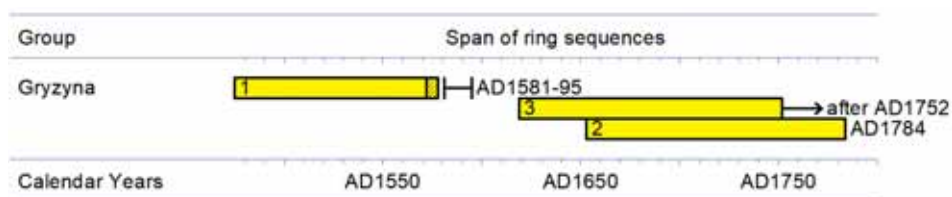
TABELA 1. DZIE01. Dziekanowice — wiatrak z Gryżyny

TABLE 1. DZIE01. Dziekanowice — a windmill from Gryżyna

Nr próbki	Przyrosty		Słój podkorowy	Synchronizacja	Datowanie	Gatunek drewna
	ogółem	biel				
1/17	104	6	N	AD 1475–1578	1587 ⁺⁸ / _{-.6}	dąb
2/17	132	–	T	AD 1653–1784	1784/1785 r.	sosna
3/17	134	–	N	AD 1619–1753	po 1753 r.	sosna
4/17	46	10	T	próbka niedatowana	.	dąb

Objaśnienia do tabeli:

- w kolumnie „Słój podkorowy” T oznacza zachowany i w pełni wykształcony słój podkorowy, N sygnalizuje brak słoja podkorowego;
- datowanie 1587⁺⁸/_{-.6} oznacza datowanie pomiędzy rokiem 1581 i 1595 z rokiem 1587 jako najbardziej prawdopodobnym.

RYC. 1. Diagram belkowy z zaznaczeniem położenia datowanych serii przyrostowych drewna wiatraka z Gryżyny w czasie. Każda belka ilustruje, w których latach powstały przyrosty roczne drewna odczytane z próbki o podanym oznaczeniu

FIG. 1. A bar diagram which shows the placement of the dated incremental series of wood from a windmill in Gryżyna over time. Each bar illustrates in which years the annual wood increments were created, which were read from a sample with a given designation

Datowanie newralgicznej części obiektu — wału wiatraka (sztembra) — potwierdza datę z inskrypcji, według której wiatrak powstał w 1585 roku. Sosnowe zastrzały pochodzą ze znacznie późniejszego remontu, który rozpoczął się od zastrzałów na przełomie 1784 i 1785 roku. Drewno jest pochodzenia lokalnego z racji braku możliwości transportu na większą odległość. Nie udało się niestety datowanie mącznicy z trzeciej kondygnacji ze względu na zbyt małą liczbę czytelnych przyrostów rocznych drewna.

Bibliografia

TYERS I.

2004 Dendro for Windows Program Guide 3rd edn, ARCUS Report, 500b.

RINN F.

2005–2017 TSAPWin Professional — Time Series Analysis and Presentation, Heidelberg.